

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет**

**The John Paul II Catholic University (Lublin, Poland)
Warsaw University of Maria Sklodowska-Curie
(Czestochowa, Poland)**

**Ташкентський державний технічний університет імені Іслама Карімова (Ташкент,
Узбекистан)**

Бакинський державний університет (Баку, Азербайджан)

X Міжнародна науково-практична конференція

**АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ДОСЯГНЕНЬ**

25-26 травня 2017 року

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 159.9:629.7.001.76 (063)
ББК ю941.3я431
А 202

Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, Т.В. Вашеки, О.В. Сечейко. – К. : Аграр Медіа Груп, 2017. – 340 с.

Збірник містить матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем авіаційної та екстремальної психології в умовах глобалізованого мережевого соціуму, що відбулася 25-26 травня 2017 року на кафедрі авіаційної психології Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Помиткіна Л.В. – д-р психол. наук, проф., зав.кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ.

Заступник голови організаційного комітету:

Руденко М.П. – генерал-майор запасу Повітряних Сил України, льотчик морської авіації, канд. військ. наук, доцент, проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Члени оргкомітету:

Гічан І.С. – канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Долгова О.М. – канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Фесюк І.В. – психолог кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Рецензенти:

Панок В.Г. – директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, д-р психол.наук, проф., проф. кафедри авіаційної психології НН ГМІ Національного авіаційного університету, м. Київ

Булах І.С. – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 17 травня 2017 р.)

ISBN

© Колектив авторів, 2017

© Національний авіаційний університет, 2017

Анна Кульчицька
канд. психол. наук, доцент
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк (Україна)
Володимир Кульчицький
Національний авіаційний університет
м. Київ (Україна)

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦЯ З АЕРОНАВІГАЦІЇ: ОСВІТНІЙ-ПРОФЕСІЙНИЙ АСПЕКТ

Останні наукові розробки українських та зарубіжних вчених зводяться до того, що в основі ефективності роботи переважної більшості галузей, в тому числі авіаційної, лежить людський фактор. Аналіз професійної діяльності людей, що працюють в авіації, а надто фахівців з аеронавігації свідчить про екстремальність даної професії. Фахівці стикаються з постійними ризиками, стресами та іншими чинниками, які в разі недостатньої психологічної підготовки особистості можуть призвести як до зниження ефективності роботи працівника, так і до погіршення стану здоров'я людини в цілому. На нашу думку, процес формування психологічної грамотності фахівця доцільно починати ще в процесі освітньо-професійної підготовки. Вважаємо, що така підготовка має бути чітко систематизована та мати певну структуру. Тому нашу тему вважаємо актуальною та ставимо за мету сформулювати структуру психологічної підготовки фахівця з аеронавігації.

Як уже зазначалося, технічні знання та навички є необхідними у роботі фахівця з аеронавігації, але не достатні для успішної професійної діяльності. Праця такого фахівця вимагає з одного боку професійності: знати та вміти в галузі діяльності, а з іншого боку – психологічної компетентності, тобто певного рівня психологічної підготовки. [1]

Під психологічною компетентністю ми розуміємо:

- 1) здатність розуміти самого себе (усвідомлення власних мотивів, можливостей у професійній діяльності);
- 2) здатність усвідомити протікання власних психічних процесів та станів (уваги, пам'яті, мислення, емоційно-вольової сфери, тощо)
- 3) здатність розуміти інших людей (розуміння потреб та мотивів інших людей, особливостей їхньої поведінки);
- 4) здатність адекватно сприймати і діяти в певних ситуаціях, що складаються в робочому процесі;
- 5) здатність ефективно здійснювати комунікації.

Психологічна підготовка, і як результат психологічна компетентність фахівців з аеронавігації, формується на базі наступних основних компонентів, які ми поклали в основу рекомендованої структури підготовки [2]:

- *когнітивний*: отримання знань, інформації на теоретичному рівні; знання закономірностей функціонування та розвитку психічних процесів - уваги, пам'яті, уяви, мислення, сприйняття; розвиток соціальної перцепції; адекватне сприйняття самого себе; адекватне сприйняття та розуміння ситуації, інших людей;

- *емоційний*: набуття навичок вільного прояву своїх емоцій та почуттів; усвідомлення власних емоцій та почуттів, вміння їх контролювати; зниження/зняття емоційного напруження у самого себе; визначення емоційного стану іншої людини за вербальними та невербальними ознаками; зняття емоційного напруження у іншої людини; встановлення контакту;

- *мотиваційний*: усвідомлення власних мотивів; створення мотивації на розвиток власної особистості;

- *конативний (поведінковий)*: розпізнавання поведінкових реакцій на певні ситуації; аналіз своїх дій та поведінки з позиції знань і оцінок, тобто на основі когнітивного та емоційного компонентів; аналіз поведінки на основі мотиваційної сфери особистості, а також вольової саморегуляції. Прогнозування власної поведінки в різних ситуаціях.

З врахуванням вищезазначеної структури, ми визначили рівні, психологічної підготовки майбутніх фахівців: рівень психічних процесів, емоційно-конативний рівень та рівень самоактуалізації.

Перший рівень – психічних процесів, полягає у формуванні психологічної компетентності. Він повинен бути спрямований на діагностику та розвиток когнітивних психічних процесів: уваги, пам'яті, уяви, мислення. На даному етапі доцільно здійснювати:

- теоретичне вивчення сутності процесів відчуття, сприйняття, уваги, пам'яті, уяви, мислення їх механізмів та можливостей;
- психодіагностику особистості;
- розвиток елементарних сенсорних, перцептивних процесів та сенсомоторних реакцій;
- розкриття індивідуальних потенційних можливостей в опануванні новими прийомами отримання сенсомоторної інформації з оточуючого середовища;

На цьому рівні навчання майбутніх спеціалістів рекомендовано здійснювати у класичній формі – поєднання лекційного, теоретичного процесу з семінарськими заняттями і виконанням лабораторних робіт на яких студенти зможуть опанувати засоби первинної психодіагностики за допомогою тестів для виявлення власних психологічних особливостей.

Другий рівень – емоційно-конативний, в переважній більшості повинен стосуватися діагностики та розвитку емоційно-вольової сфери, а також торкатися проблем міжособистісної взаємодії. На цьому етапі рекомендовано вирішувати наступні завдання:

- самодіагностика та контроль власної емоційної сфери;
- розвиток вміння урізноманітнювати прояв своїх емоційних реакцій;
- набуття знань та навичок „зчитування” інформації про емоційний стан партнера по комунікації за допомогою як вербальних методів, так і невербальних проявів: жести, міміка, пантоміміка, пара- та екстралінгвістична системи;
- оволодіння прийомами спілкування в емоційно насиченій, або конфліктній ситуації, зниження емоційної напруги у співбесідника;
- набути навичок адекватного реагування та поведінки в робочому процесі;
- вироблення навичок стресостійкості та адаптації до стресу.

У навчанні емоційно-емотивний рівень ґрунтується на інтерактивних методах навчання із залученням системи тренінгів та ділових рольових ігор.

Третій рівень – самоактуалізації складається із завдань, що стосуються розвитку особистості майбутнього фахівця аеронавігації. Деякі із цих завдань уже розглядалися на попередніх рівнях, однак має ряд особливостей, оскільки стосується як суто психологічних, так і соціально-психологічних установок майбутнього фахівця, а також активізації самостійної роботи над собою на основі отриманих знань. Завдання цього рівня:

- усвідомлення майбутнім фахівцем мотивів власної діяльності, вибору професії;
- самодіагностика і саморегуляція емоційного стану;
- досягнення адекватного сприйняття себе, позитивного ставлення до себе;
- визначення рівня домагань, самооцінки;
- досягнення адекватного рівня самооцінки;
- корекція поведінкових реакцій, стереотипів, власних особливостей емоційного реагування, спілкування з людьми;
- аналіз внутріособистісних проблем, конфліктів та усвідомлення причин виникнення деяких психосоматичних порушень та ін.

Для підвищення ефективності навчання на даному рівні рекомендовано поєднання використання інтерактивних методів навчання, таких як нетрадиційні лекції проблемного характеру та тренінги особистісного росту. Значна увага повинна бути приділена самостійній роботі студента та індивідуальній роботі з викладачем.

Висновки.

Професійна успішність фахівця з аеронавігації вимагає не тільки знань з галузі основної діяльності, а й належного рівня психологічної компетентності, яка формується в період освітньо-професійної підготовки.

Психологічна підготовка майбутнього фахівця повинна носити системний та структурований характер.

До структурних компонентів психологічної компетентності майбутніх фахівців з аеронавігації ми віднесли: когнітивний; емоційний; мотиваційний; конативний.

З врахуванням вищезазначеної структури, були визначені рівні послідовності психологічної підготовки майбутніх фахівців: рівень психічних процесів, емоційно-конативний рівень та рівень самоактуалізації.

Література

1. Бакирова Г.Х. Тренінг управління персоналом./ Г.Х. Такирова. – СПб.: 2004. – С. 24-30.
2. Кульчицька А.В. Консультативна діяльність психолога-практика у структурі підготовки фахівця / А.В. Кульчицька Психологія:Зб. наук праць – Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки // «Психологічні перспективи». Вип.17, 2011. – С.157-164.
3. Литвиненко Т.М. Органічне поєднання теоретичного навчання та практичної підготовки як умова підвищення ефективності економічної освіти в сучасній Україні //Розбудова менеджмент-освіти в Україні/ Матеріали II щорічної національної конференції. – Київ. – 2000. – С. 125-128.
4. Степаненко Г., Бургін М. Моделі в системах управління освітою //Шлях освіти. – 1998. – №3. – С.29-30